

مجله اقتصادی

شماره‌های ۷ و ۸، مهر و آبان ۱۳۹۵، صفحات ۱۶-۵

بررسی نقش مناطق آزاد در بسترسازی برای اجرای محورهای درون‌زایی و برون‌گرایی اقتصاد مقاومتی

پگاه محمدی

دانشجوی دکتری مدیریت بازرگانی، دانشگاه اصفهان (نویسنده مسئول)

Mohamadi.pgh@gmail.com

امید عارفی

کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی تبریز

Omidarefi@gmail.com

سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی نقش چارچوب اقتصاد ایران را دارد. این سیاست‌ها با هدف تأمین رشد پویا و بهبود شاخص‌های مقاومت اقتصادی و دستیابی به اهداف سند چشم‌انداز ۲۰ ساله ابلاغ شده است. یکی از محورهای اصلی اقتصاد مقاومتی درون‌زایی و برون‌گرایی آن است. با توجه به اینکه مناطق آزاد شرایط مناسبی برای ارتباط با مناطق برون‌مرزی دارد می‌توان از آنها به منظور تحقق دو هدف برون‌گرایی و درون‌زایی بهره برد. هدف از این مطالعه ابتدا تشریح و آشکارسازی دو محور برون‌گرایی و درون‌زایی اقتصاد مقاومتی و سپس بررسی نقش مناطق آزاد در ایجاد بسترهای مناسب برای اجرایی کردن این دو محور اصلی و برخورداری از مزایای دو محور تحت اقتصاد مقاومتی است.

واژه‌های کلیدی: اقتصاد مقاومتی، برون‌گرایی، درون‌زایی، منطقه آزاد

۱. مقدمه

تحولات فنی و سیاسی در نیم قرن گذشته، جهان را وارد عصر جدیدی کرده است که ویژگی برجسته آن، کاهش سریع فاصله‌های جغرافیایی، ادغام فزاینده نظام‌های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی و رشد سریع تولید و مصرف است. روند جهانی‌سازی، فرایندهای تولید، توزیع و مصرف را دگرگون کرده، ساختارهای اقتصادی و سیاسی را متحول ساخته، موجب تغییراتی بنیادین در مدیریت اقتصادی و سیاسی جهان گردیده که تعامل اقتصادی با جهان را الزام‌آور کرده است (سیف و حافظیه، ۱۳۹۲). توسعه اقتصادی در دهه‌های اخیر به عنوان آرمانی بی‌بدیل، همواره دل‌مشغولی‌های فراوانی برای جوامع بشری، به ویژه جوامع در حال توسعه پدید آورده است.

اقتصاد مقاومتی مبحثی در اقتصاد است که مشخص می‌کند چگونه اقتصاد قادر است در مقابل ضربه‌های مختلف مقاومت کند و در عین حال از این ضربه‌ها آسیب نبیند. اقتصاد مقاومتی عبارت است از اقتصادی راهبردی که محیط‌سنج است و درون و برون را به خوب می‌بیند و برای شرایطی که هر لحظه ممکن است تغییر کند، واکنش مناسب دارد (حسین‌زاده بحرینی، ۱۳۹۲، ۱۴۶). درون‌زایی و برون‌گرایی اقتصاد که در تعریف اقتصاد مقاومتی بر آن تأکید ویژه‌ای می‌شود، به معنی تکیه بر منابع و سرمایه‌های داخلی از یک سو و تولید به قصد صادرات و رقابت با سایر کشورها از سوی دیگر است. بر این اساس حمایت از صادرات به عنوان یکی از بندهای سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی مد نظر قرار گرفته است. اما برای اجتناب از افتادن در دام خام‌فروشی، که بلای چند دهه اخیر اقتصاد ایران است، ایجاب می‌کند تا این حمایت به صورت هدفمند و متناسب با ارزش افزوده تولید شده در داخل کشور صورت گیرد (فولادگر، ۱۳۹۳).

یکی از راه‌حل‌های مطمئن برای کشورهای جهان سوم و در حال توسعه جهت آزمایش اقتصاد باز و پیوستن به تجارت جهانی، مناطق آزاد هستند. مناطق آزاد طبق تعریف سازمان بین‌المللی کار، مناطقی هستند که سبب جذب سرمایه، افزایش استخدام و افزایش صادرات و تبادلات ارزی می‌شوند، همان‌طوری که ملاحظه می‌شود یکی از اهداف کلان کشورهای در حال توسعه در ایجاد مناطق آزاد، افزایش اشتغال صادرات است. امروزه کشورهای متفاوتی اعم از توسعه‌یافته و در حال توسعه با توجه به ویژگی مناطق آزاد تجاری صنعتی برای دستیابی به هدف‌هایی نظیر توسعه اقتصاد ملی، جذب سرمایه‌های خارجی، استفاده از برتری‌های نسبی، ایجاد فرصت‌های شغلی، تربیت نیروی

انسانی، افزایش درآمدهای ناشی از فعالیت‌های خدماتی، افزایش کارایی اقتصاد ملی، توسعه منطقه‌ای و تبدیل بخش‌های عقب‌مانده به قطب‌های توسعه، اقدام به ایجاد مناطق آزاد تجاری صنعتی نموده‌اند. منطقه آزاد، قلمرو معینی از سرزمین اصلی است که در آن، تجارت آزاد با سایر نقاط جهان با قوانین خاص و متفاوت از سرزمین اصلی مجاز شناخته شده است. این مناطق با ایجاد مشوق‌ها و معافیت‌های متنوع سعی دارند که سرمایه‌گذاری خارجی را جذب و آن را در تولید کالاهای صادراتی مورد استفاده قرار دهند. سپس با صادرات این کالاهای، کشور از آثار و مزایای مثبت صادرات و تجارت نظیر ایجاد اشتغال، رشد اقتصادی، توسعه منطقه‌ای و... برخوردار نمایند (فیض‌پور، خانعلی‌زاده و ده‌موبد، ۱۳۹۰).

هدف از این مطالعه ابتدا تشریح و آشکارسازی دو محور برون‌گرایی و درون‌زایی اقتصاد مقاومتی و سپس بررسی نقش مناطق آزاد در ایجاد بسترهای مناسب برای اجرایی کردن این دو محور اصلی و برخورداری از مزایای دو محور تحت اقتصاد مقاومتی است. در واقع هدف پاسخ به این پرسش است که مناطق آزاد چه نقشی در اجرای محورهای درون‌زایی و برون‌گرایی اقتصاد مقاومتی دارند؟

۲. اقتصاد مقاومتی

آنچه که مقام معظم رهبری از اقتصاد مقاومتی ترسیم می‌کند: اقتصادی است که توانایی مقابله با شوک‌های وارد شده بر اقتصاد را دارد. بنابراین در چنین اقتصادی لازم است نگاه بلندمدت به سیاست‌های اقتصادی وجود داشته باشد و زیرساخت‌های اقتصاد به گونه‌ای طراحی شود تا در آینده چارچوب کلی در برابر انواع ناملازمات تقویت گردد (فروزان‌مهر، ۱۳۹۳). اصول کلی حاکم بر اقتصاد مقاومتی و سیاست‌های لازم برای اجرایی کردن این اصول از منظر کمیسیون اقتصاد کلان، بازرگانی و نظام اداری به صورت زیر بیان شده است: حفظ ماهیت و هویت اقتصاد، توانمندسازی و افزایش کارایی مدیریت و نظم اداری، اصلاح زمینه فعالیت فعالان اقتصادی، احترام به محصولات ساخت داخل، تأکید بر فعالیت دانش بنیان، سلامت اقتصادی، جلب مشارکت عموم مردم، تقویت توانمندی و بازده نیروی کار، استفاده از حداکثر ظرفیت‌های تولیدی، جلوگیری از تعطیل شدن واحدهای تولیدی و کارخانه‌های کشور، توجه به زندگی مردم جامعه، تقویت روحیه خودباوری و خوداتکای، حداکثر کردن استفاده از امکانات، و تجهیزات موجود در کشور، پایین آوردن درجه

آسیب‌پذیری کشور در جریان مبادلات با خارج (کمیسیون اقتصاد کلان، بازرگانی و نظام اداری، ۱۳۹۲، ۱۴۱). اقتصاد مقاومتی یعنی اقتصادی که مقاوم است؛ با تحریکات جهانی، با تکانه‌های جهانی، با سیاست‌های آمریکا و غیر آمریکا زیرورو نمی‌شود: اقتصادی است متکی به مردم. اقتصاد مقاومتی یعنی اقتصادی که با توجه به همه قوت‌ها و ضعف‌های داخل و خارج و تهدیدها و فرصت‌های بیرون، سناریوسازی می‌کند و برای هر شرایط برنامه دارد (آیت‌الله خامنه‌ای، ۱۳۹۲، ۱). اقتصاد مقاومتی عبارت است از اقتصادی راهبردی که محیط‌سنج است و درون و بیرون را به خوبی می‌بیند و برای شرایط که هر لحظه ممکن است تغییر کند، واکنش مناسب دارد (حسین‌زاده بحرینی، ۱۳۹۲، ۱۴۶).

در مقدمه سند ابلاغ سیاست‌های اقتصاد مقاومتی، شش ویژگی عمده اقتصاد مقاومتی این گونه معرفی شده است:

- اقتصاد متکی به دانش و فناوری
- عدالت بنیان
- درون‌زا و برون‌گرا
- پویا و پیشرو

در ادامه ابتدا به بررسی اجمالی دو مؤلفه درون‌زایی و برون‌گرایی، که مؤلفه‌های اصلی مورد توجه در این مقاله هستند، پرداخته و سپس با اشاره به رویکردهای مناطق آزاد به رابطه بین سیاست‌های مناطق آزاد و چگونگی رابطه آنها با دو مؤلفه درون‌زایی و برون‌گرایی خواهیم پرداخت.

۳. درون‌زایی و برون‌گرایی

رویکرد درون‌زا به اقتصاد ناظر به استفاده حداکثری از ظرفیت‌های داخلی اقتصاد کشور است. به اعتقاد کارشناسان، نیروی انسانی جوان و تحصیل‌کرده یکی از مهمترین ظرفیت‌های کشور است. همچنین منابع سرشار طبیعی نفت و گاز و معادن مختلف مثل ذخایر مس، روی، آهن، ید و... که در تمام آنها ایران از نظر میزان ذخایر جزو برترین رتبه‌های دنیاست از جمله این ظرفیت‌ها است. علاوه بر آن، موقعیت مناسب ترانزیتی، فرصت‌های جذاب تاریخی و طبیعی گردشگری، برخی حوزه‌های کشاورزی و دام نیز از جمله این ظرفیت‌هاست. بسیاری از سیاست‌های ابلاغی بر این

ویژگی مهم اقتصاد مقاومتی تأکید کرده‌اند. در اولین و دومین بند سیاست‌ها توجه اکید بر مهمترین ظرفیت‌های درونی اقتصاد کشور شده است. استفاده از تمام سرمایه‌ها به منظور توسعه کارآفرینی و به حداکثر رساندن مشارکت آحاد جامعه در فعالیتهای اقتصادی در اولین بند سیاست‌ها را می‌توان ناظر بر آزادسازی ظرفیت نیروی انسانی تفسیر کرد. پیشتازی اقتصاد دانش‌بنیان که بارها از طرف مقام معظم رهبری مورد تأکید قرار گرفته است در راستای استفاده حداکثری از ظرفیت‌های نیروی تحصیل کرده قابل تفسیر است. همچنین بندهای ۴ و ۵ که ناظر بر استفاده مناسب از منابع نفت و گاز و تکمیل زنجیره ارزش این منابع ارزشمند است از این دست موارد است.

همان‌گونه که گفته شد مراد از درون‌زایی استفاده از فرصت‌های داخلی است که در کنار برون‌گرایی بر استفاده مناسب از فرصت‌های بیرونی نیز تأکید شده است. اما ممکن است برخی با توجه زیاد بر درون‌زایی، آن را به انزوای اقتصادی تفسیر کنند. این دیدگاه افراطی فرصت استفاده از ظرفیت‌های اقتصادی بیرونی که در بالا تشریح شد را از بین برده و رشد درون‌زای اقتصاد را هم محدود می‌کند چرا که یکی از مهمترین لوازم استفاده از فرصت‌های داخلی استفاده از دانش، تجربه و همچنین سرمایه خارجی است. این دیدگاه‌های افراطی که ممکن است در داخل کشور هم طرفدارانی داشته باشد اولاً منطبق بر اقتصاد مقاومتی نیست و ثانیاً تجربیات جهانی نشان می‌دهد اتخاذ این راهبرد به مقاوم شدن اقتصاد نمی‌انجامد چنانچه تجربه کشورهای مثل کره شمالی و کوبا اینچنین نشان می‌دهد، هم‌اکنون سهم ۳/۵ میلیارد دلاری سرمایه‌گذاری خارجی و حجم ۵۰ میلیارد دلاری صادرات با توجه به ظرفیت‌های سرمایه‌گذاری کشور کم است.

برون‌گرایی، توجه به ظرفیت‌های موجود خارجی است. بازار مصرف کشورهای مختلف برای صادرات کالا و خدمات، استفاده از سرمایه کشورهای دیگر برای سرمایه‌گذاری و بهره‌برداری از منابع و ظرفیت‌های موجود در داخل کشور و همچنین استفاده حداکثری از دانش و تکنولوژی تکامل یافته در خارج از کشور می‌تواند مصادیقی از این ظرفیت‌های بیرونی باشد که در اقتصاد مقاومتی به آن توجه شده و با قید عدم آسیب‌پذیری استفاده از آن جزو سیاست‌های کشور شمرده شده است. برون‌گرایی اقتصاد مقاومتی بیش از همه در دهمین و یازدهمین بند سیاست‌ها تبلور یافته است. حمایت از صادرات به منظور استفاده از فرصت‌های خارجی و تشویق سرمایه‌گذاری خارجی

محورهایی است که به وضوح بر برون‌گرایی اقتصاد مقاومتی تأکید دارد. حمایت همه‌جانبه هدفمند از صادرات کالاها و خدمات به تناسب ارزش افزوده و با خالص ارزآوری مثبت از طریق:

- تسهیل مقررات و گسترش مشوق‌های لازم

- گسترش خدمات تجارت خارجی و ترانزیت و زیرساخت‌های مورد نیاز

- تشویق سرمایه‌گذاری خارجی برای صادرات

یک نگاه افراطی که ماهیت مقاومتی بودن اقتصاد را زیر سؤال می‌برد، این است که بنیان‌های اقتصاد به جای ظرفیت‌های داخلی بر بازار یا سرمایه خارجی بنا می‌شود. چنانچه تجربه کشورهای حوزه خلیج فارس، و البته کشور خودمان، که بر صادرات مواد خام متکی هستند یا تجربه کشورهای شرق آسیا که در مقطعی نسبت صادرات به تولید داخلی آنها تا چند برابر تولید ناخالص داخلی آنها افزایش یافته است، نشان می‌دهد این کشورها در برابر تکانه‌های خارجی بسیار آسیب‌پذیر هستند. استفاده بیش از حد از سرمایه‌های خارجی و وام نیز آنگونه که به بحران بدهی‌ها در آمریکای جنوبی و بحران مالی شرق آسیا منجر شد یک نگاه افراطی در استفاده از فرصت‌های بیرونی است. واقعیت آن است که برون‌گرایی در اقتصاد مقاومتی مقید به آسیب‌پذیری اقتصاد است. استفاده از فرصت‌های خارجی نباید باعث وابستگی کشور شود بلکه تا جایی مجاز است که باعث تقویت رشد درونی اقتصاد گردد (روزنامه خراسان، ۱۳۹۳).

پس همانطور که اشاره شد روح کلی سیاست‌های اقتصادی بر دو اصل ذکر شده (درون‌زایی و برون‌گرایی) استوار است. به تعبیری یعنی، تولید محصولی در کشور که ارزش افزوده و جنبه رقابتی برای خریدار صادراتی داشته باشد. بنابراین تحقق چنین هدف سیاست‌گذاری شده‌ای به تمامی ارکان فضای حاکمیتی بخش خصوصی کشور حکم می‌کند که در تعاملات اقتصادی با هم‌تایان دولتی و بخش خصوصی خارجی اصل درون‌زایی و برون‌گرایی که معطوف به انتقال فناوری نوین (ترجیحاً موج چهارم) به داخل کشور، ایجاد سرمایه‌گذاری مشترک، خرید تجهیزات نوین، توسعه محصول دارای زنجیره ارزش، نگاه صادرات‌گرا و اشتغال‌آفرین هستند را مدنظر قرار دهند. افزون بر این، الگوهای موفق بومی‌سازی در جهان با رویکرد صادراتی، نشان می‌دهد که کنترل فضای صنعت به دلیل نگرانی صنایع داخلی از رقابت با محصولات خارجی پاسخ یا راهکار مناسبی برای رشد اقتصادی کشور نیست. تا زمانی که فضای رقابتی شکل نگیرد، کشور به رشد پایدار مورد انتظار

نمی‌رسد اما همیشه اما و اگرها به‌عنوان شروط لازم و کافی برای مسیر سوم وجود دارد. رقابت زمانی معنا پیدا می‌کند که محیط کسب و کار داخلی برای عرض اندام صنعتگران فراهم باشد، امروز صنعتگر ایرانی نه به «محیط حامی، رانت‌جویانه و پیش‌برنده» نیاز دارد، نه به «محیط بازدارنده و منع‌کننده» بلکه به دنبال بسترهای برابری است. نخستین گام اقدام برای عمل به اقتصاد مقاومتی تسهیل قوانین و مقرراتی است که هدف آن رفع موانع تولید است. بنابراین انجام و فرجام اقتصاد، از داخل دستگاه‌های دولتی شروع می‌شود، نه از خارج (خیامیان، ۱۳۹۵).

۴. مناطق آزاد

از دهه ۱۹۶۰ بسیاری از کشورهای رو به توسعه، که برخی از آنان هم‌اکنون در گروه کشورهای تازه صنعتی شده قرار گرفته‌اند، راهبردهای صادرات‌گرا را به‌عنوان راهبرد توسعه خود انتخاب کرده‌اند. این‌گونه راهبردها توسط نهادهای اقتصادی بین‌المللی از جمله بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول به‌عنوان بهترین راه برای ارتقای توسعه در کشورهای در حال توسعه مورد حمایت قرار گرفته است. در مجموعه اقدامات و سیاست‌های مرتبط با راهبردهای صادرات‌گرا، تأسیس مناطق آزاد تجاری و صنعتی، یا به عبارت بهتر، مناطق پردازش صادرات به‌عنوان راهکاری برای تغییر جهت کلی اقتصاد از درون‌گرایی به برون‌گرایی و تجارت آزاد مورد استفاده اغلب کشورهای یادشده قرار گرفته است.

در اغلب تعاریف مصطلح برای مناطق مذکور این عبارت وجود دارد: «جغرافیایی که در آن کالاها بدون حقوق گمرکی آزادانه وارد می‌شوند تا پردازش و صادر گردند و سرمایه‌گذاران از مشوق‌هایی مانند معافیت‌های مالیاتی و آزادی عمل بیشتر در استخدام نیروی کار و رفتار با محیط‌زیست برخوردارند» (التجایی، ۱۳۸۸).

در واقع هدف از ایجاد و توسعه مناطق آزاد، افزایش و توسعه صادرات، ایجاد اشتغال، جذب سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی و انتقال تکنولوژی، افزایش درآمدهای عمومی، افزایش توریسم، ارتقای جایگاه اقتصادی کشور و بهره‌مندی از اقتصاد رقابتی است. در کشور ما نیز با توجه به حضور کم‌رنگ اقتصاد ملی در عرصه رقابت جهانی، ایجاد مناطق آزاد به‌عنوان عاملی مؤثر در جهت جبران فرصت‌های از دست رفته و توسعه صادرات، ایجاد اشتغال سالم و مولد، ارتقای جایگاه اقتصادی کشور و بهره‌مندی از اقتصاد رقابتی مورد توجه و تأکید سیاست‌گذاران نظام

اقتصادی کشور می‌باشد. عملکرد مناطق آزاد تجاری کشور از نظر انطباق با اهداف اولیه اقتصادی نظیر توسعه صادرات و تنوع بخشیدن به آن، ایجاد فرصت‌های شغلی، کسب درآمد ارزی، جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی، انتقال تکنولوژی پیشرفته، برقراری ارتباط سیستماتیک میان اقتصاد ملی و اقتصاد جهانی نیز در محورهای بحث مورد توجه می‌باشد.

۵. مناطق آزاد و رویکردهای درون‌زایی و برون‌گرایی

همان‌طور که ذکر شد، بخشی از مزیت‌های قانونی مناطق آزاد تجاری صنعتی ایران عبارتند از: آزادی ورود خروج سرمایه، معافیت مالیاتی تا بیست سال، تضمین کامل سرمایه‌های خارجی، امکان ترانزیت، امکان مشارکت سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی، معافیت گمرکی برای ورود کالای ساخته شده در منطقه به داخل کشور، امکان ورود کالا بدون پرداخت عوارض گمرکی و سود بازرگانی به منطقه، امکان خرده‌فروشی کالا، امکان ورود اتباع خارجی از طریق مبادی ورودی و خروجی (اسفندیاری، مقدس حسین‌زاده و دلاوری، ۱۳۸۷).

از دیدگاه توسعه اقتصاد ملی، ایجاد منطقه آزاد می‌تواند همانند دریچه‌ای به جهان خارج، آزادی مبادلات تجاری را تأمین کند و به جذب برخی تخصص‌های فنی و سرمایه‌ای مورد نیاز جریان توسعه صنعتی کشور یاری رساند. از دیدگاه توسعه اقتصاد منطقه‌ای، منطقه آزاد تجاری موجب تحرک و پویایی اقتصاد نواحی مجاور خود می‌شود و حرکت سرمایه، نیروی کار و مدیریت را به مناطق منتخب تسریع می‌کند. در نتیجه، ایجاد منطقه آزاد تجاری در بطن فعالیت‌های اقتصادی، فرایندی هدفمند محسوب می‌شود که وظیفه آن، کمک به رشد اقتصادی، تقویت صنعتی شدن و فراهم کردن امکانات مبادلات بازرگانی به‌ویژه در زمینه توسعه صادرات است. همانطور که منزیف^۱ می‌گوید، منطقه آزاد تجاری را نباید مدل مستقل و کارآمدی از رشد اقتصادی منطقه محسوب کرد، بلکه آن را باید ساختاری منعطف و پویا دانست که اقتصاد بازار آزاد را ارتقا می‌دهد (پورمحمدی پسیخانی و عباسی، ۱۳۹۳).

تجربه کشورهای موفق نشان می‌دهد که مناطق آزاد، پلی میان اقتصاد داخلی و جهانی با جهت‌گیری تولیدی، صادراتی، انتقال تکنولوژی و رشد و توسعه اقتصادی بوده است. در واقع،

1. Manazheh

مناطق آزاد تجاری - صنعتی در کشورهای در حال توسعه، ابزار توسعه اقتصادی برای کل اقتصاد در نظر گرفته می‌شوند نه منطقه‌ای صرفاً تجاری. کشورهای موفق، مناطق آزاد را وسیله‌ای برای ورود به بازار جهانی و بهره‌گیری از برتری‌های نسبی در بازرگانی بین‌المللی می‌دانند و امیدوار هستند مناطق مذکور یاری‌دهنده آنان در رهایی از فقر و عقب‌ماندگی باشند، تکنولوژی، مدیریت و سرمایه را به کشور آنها وارد کنند و عوامل تولید داخلی را با عوامل علمی و دانش فنی خارجی تلفیق نمایند و سرانجام کشور را در مسیر توسعه صنعتی و درازمدت در رده کشورهای توسعه یافته و صنعتی قرار دهند (رهنورد، ۱۳۸۹).

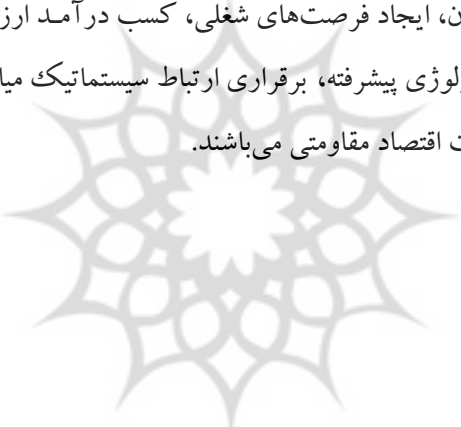
اکنون که در لایحه پیشنهادی برنامه ششم توسعه، پایه‌ی محورهای سه‌گانه‌ی بصورت «اقتصاد مقاومتی»، «پیشتازی در عرصه‌ی علم و فناوری» و «تعالی و مقاوم‌سازی فرهنگی» اعلام شده است، این محورهای استراتژیک باید در تعیین کاربری‌های مناطق آزاد جدی گرفته شود تا این مناطق بتوانند با اعمال نگرش توسعه صادرات، به تولید حرفه‌ای به منظور تحقق اهداف اقتصادی و توسعه‌ای کشور به خصوص محور اقتصاد مقاومتی بپردازند و با جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی و انتقال مؤثر تکنولوژی و نگاه صادرات‌گرا از طریق یک راهبرد مطلوب بر طبق برنامه زمان‌بندی شده صادراتی و برقراری یک ارتباط مناسب با اقتصاد داخلی، به افزایش صادرات، درآمدهای ارزی، اشتغال و مازاد حساب جاری کمک کنند. همانطور که از مطالب گفته شده مشخص شد، اهداف اصلی مناطق آزاد با اهداف دو محور درون‌زایی و برون‌گرایی همراستا بوده و در جهت تقویت آن اهداف فعالیت می‌کند.

۶. نتیجه‌گیری

در شرایط حاضر که دنیا به سوی جهانی شدن و آزادی کامل حرکت می‌کند و کشور ما نیز ناگزیر به پیوستن به این جریان خواهد بود، مناطق آزاد به مثابه الگوی نمونه برای اصلاح ساختار اقتصاد کشور برای انطباق با تحولات پدید آمده در اقتصاد جهانی محسوب می‌شوند. با توجه به اینکه ساختار اقتصاد کشور از طریق حذف موانع اداری و برقراری مقررات آسان و در عین حال، تقویت کنترل‌ها و نظارت‌های کلان اصلاح می‌شود، مناطق آزاد می‌توانند به عنوان ابزاری برای طراحی، آزمون و تکامل برنامه‌های اصلاح ساختاری و بهره‌برداری از نتایج آن به منظور تسری اصلاحات به سرزمین اصلی مورد توجه قرار گیرند. بررسی عملکرد مناطق آزاد تجاری - صنعتی و

مقایسه آن با اهداف مورد نظر از تأسیس این مناطق، در طول یک دهه در ایران نشان می‌دهد که عدم تحقق برخی اهداف مذکور و بروز برخی مشکلات، لزوم اتخاذ سازوکارهای مناسب را برای بهبود عملکرد مناطق آزاد ایجاب می‌کند.

همانطور که اشاره شد، اهداف اصلی دو محور درون‌زایی و برون‌گرایی عبارت بودند از انتقال فناوری نوین (ترجیحاً موج چهارم) به داخل کشور، ایجاد سرمایه‌گذاری مشترک، خرید تجهیزات نوین، توسعه محصول دارای زنجیره ارزش، نگاه صادرات‌گرا و اشتغال‌آفرین. همچنین طبق آنچه در مورد مناطق آزاد ذکر شد، اهداف اصلی مناطق مزبور نیز در جهت و همراستا با تحقق اهداف اصلی دو محور مهم اقتصاد مقاومتی، یعنی درون‌زایی و برون‌گرایی هستند. از جمله آنها می‌توان به توسعه صادرات و تنوع بخشیدن به آن، ایجاد فرصت‌های شغلی، کسب درآمد ارزی، جذب سرمایه‌های داخلی و خارجی، انتقال تکنولوژی پیشرفته، برقراری ارتباط سیستماتیک میان اقتصاد ملی و اقتصاد جهانی اشاره کرد که در جهت اقتصاد مقاومتی می‌باشند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

منابع

- اسفندیاری، علی اصغر؛ مقدس حسین زاده، سمیره و مجید دلاوری (۱۳۸۷)، "ارزیابی عملکرد مناطق آزاد تجاری ایران و تأثیر آن در توسعه اقتصادی این مناطق"، *پژوهشنامه اقتصادی*، ۸(۱)، صص ۱۱۹-۱۴۶.
- آیت الله خامنه‌ای، سید علی (۲۹ بهمن ۱۳۹۲)، "سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی"، برگرفته از: <http://farsi.khamenei.ir/news-content?id25370>
- پورمحمدی پسیخانی، مریم و ابراهیم عباسی (۱۳۹۳)، "رتبه‌بندی فاکتورهای مؤثر بر عملکرد مناطق آزاد تجاری ایران با استفاده از مدل تاپسیس"، *اقتصاددان جوان*.
- التجایی، ابراهیم (۱۳۸۸)، "مناطق آزاد تجاری و صنعتی: ابزار راهبرد توسعه صادرات در مقایسه با سه کشور دیگر آسیایی"، *پژوهشنامه اقتصادی*، ۹(۲)، صص ۱۸۹-۲۲۲.
- حسین زاده بحرینی، محمدحسین (۱۳۹۲)، "اقتصاد مقاومتی؛ راهکاری برای توسعه"، *مشکوٰه*، شماره ۱۱۸، صص ۱۳۹-۱۵۵.
- خیامیان، رضا (۱۳۹۵)، "درون‌زایی و برون‌گرایی؛ دوروی سکه اقتصاد"، *همشهری آنلاین*، کد ۳۳۱۵۴۰.
- *روزنامه خراسان* (۱۳۹۳)، اقتصاد مقاومتی تکرار تجربه کوبا و کره شمالی نیست، شماره ۱۸۹۱۱، ص ۸.
- رهنورد، فرج‌الله (۱۳۸۹)، "عوامل مؤثر بر عملکرد مناطق آزاد تجاری صنعتی ایران"، *فرایند مدیریت و توسعه*، شماره ۷۴، صص ۴۶-۵۹.
- سیف، الله‌مراد و علی اکبر حافظیه (۱۳۹۲)، "راهبردهای تجارت بین‌الملل اقتصاد مقاومتی جمهوری اسلامی ایران"، *فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج*، سال شانزدهم، شماره ۶۰.
- فروزان‌مهر، مرتضی (۱۳۹۳)، "پیشنهاد اقتصاد مقاومتی به عنوان اصلی‌ترین راهکار تحول اقتصادی". *پنجمین کنگره پیشگامان پیشرفت*.
- فولادگر، حمیدرضا (۱۳۹۳)، "سیاست‌های اقتصاد مقاومتی و قوانین متناظر و پیشنهادهایی درمورد نحوه اجرایی شدن آنها"، *گزارش کمیسیون ویژه حمایت از تولید ملی و نظارت بر اجرای اصل ۴۴ درمورد معاونت قوانین*، اداره کل تدوین قوانین، دوره نهم، سال سوم.

- فیض پور، محمدعلی؛ خانعلی زاده، رسول و بابک ده‌موبد (۱۳۹۰)، "نقش مناطق آزاد در توسعه اقتصادی، چالش‌ها و فرصت‌ها با تأکید بر نقش منطقه آزاد قشم"، همایش‌های ایران، همایش ملی قشم و چشم‌انداز آینده، سازمان منطقه آزاد قشم.
- کمیسیون اقتصاد کلان، بازرگانی و نظام اداری (۱۳۹۲). "اصول کلی حاکم بر اقتصاد مقاومتی در سیاست‌های کلی"، فصلنامه سیاست کلان، شماره ۲.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی